

Amidah (Hoda'ah): A Jewish Goodbye

I. The Last Three - All Thanks?

1. רמב"ם - הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א הלכות ב, ד

(ב) חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו...
(ד) שלש ראשונות שבח לה' ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן

2. תלמוד בבלי - מסכת ברכות דף לד עמוד א

אמר רב יהודה: לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות, ולא בשלש אחרונות, אלא באמצעיות. דאמר רבי חנינא: ראשונות - דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות - דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו.

3. שו"ת רדב"ז - חלק ח סימן טו

שאלה: ממני ידיד נפשי, למה נקראו ג' אחרונות "הודאה" והלא אין בהם אלא ברכה אחת של הודאה, שהרי "רצה" שאלת צרכים הם, ומה בינה לבין תשכון ("ולירושלים עירך"), וכן "שים שלום" שאלה היא ("וטוב יהיה בעיניך לברך את עמך ישראל"), ומה בינה לבין "ברך עלינו"?
תשובה: נקראו כולן הודאה על שם ברכת הודאה שהיא העיקר, תדע שתקנו בה כריעה בראשה ובסופה, ולפי שהיא עיקר תקנו לה ברכה לפני ולחריה כאשר עשו בקריאת שמע, כאילו היא ענין בפני עצמו...

4. תלמוד בבלי מהדורת "מתיבתא" - מסכת ברכות דף לד עמוד א, הערה כו

ויש שביארו, שאף שברכת רצה ושים שלום עיקרם בקשה ולא הודאה, אך הם נתקנו בזמן שבית המקדש היה קיים, ובאותו זמן היתה נוסחתם הודאה על עבודת בית המקדש ועל השלום שישראל מצויים בו. ולאחר חורבן הבית שינו את נוסחתם לבקשה על דברים אלו

5. תלמוד בבלי - מסכת ברכות דף יא עמוד ב

תנן התם (מסכת תמיד פרק ה משנה א) אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן ברכו קראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר ברכו את העם שלש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים...

6. רש"י - שם

ועבודה - בשביל העבודה שעשו היו מברכין אחריה רצה ה' אלקינו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון, ברוך המקבל עבודת עמו ישראל ברצון, אי נמי שאותך לבדך בראה נעבוד...

7. חידושי הרשב"א - מסכת ברכות דף מח עמוד ב

הא דאמרי' משה תקן להם ברכת הזן יהושע תקן להם ברכת הארץ וכו', ק"ל והא קיי"ל בסמוך דברכות אלו מדאורייתא נינהו, וי"ל דמטבען הוא שטבעו להן דאי מדאורייתא אם רצה לאומרה באיזה מטבע שירצה אומרה ואתו משה ויהושע דוד ושלמה ותקנו להן מטבע לכל אחת ואחת בזמנה... ובודאי קדום כיבוש הארץ ובנין ירושלם לא היו אומרי' כמטבע שאמרו לאחר כיבוש ובנין, וכמו שאין אנו אומרים כאותו מטבע שתקנו דוד ושלמה שאנו מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית והם היו מבקשין להעמיד המלכות ולהעמיד הבית ולהמשיך שלות הארץ.

II. Taking Leave and Taking it With Us

8. מהרש"א חידושי אגדות - ברכות דף לד עמוד א

דאחרונים דומה לעבד שקבל פרס ונפטר והולך לו. דהיינו דמחזיק טובה ומשבחו על הפרס שקבל ממנו וק"ל:

9. רש"י - ברכות דף לד עמוד א

ונפטר - נוטל רשות.

10. תלמוד בבלי - מסכת יומא דף נג עמוד ב

אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו, ואחר כך יתן שלום. אמר ליה רב מרדכי: כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו - התם איבעיא ליה למיקם, משל לתלמיד הנפטר מרבו, אם חוזר לאתרו - דומה לכלב ששב על קיאו. תניא נמי הכי: המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו, ואחר כך יתן שלום. ואם לא עשה כן - ראוי לו שלא התפלל.

11. לבוש - אורח חיים סימן קכג סעיף א

וכל זה הוא דרך כבוד והכנעה כעבד הנותן שלום לרבו ונפטר ממנו, ואם לא עשה כן נוח היה לו שלא התפלל, שהרי אם ילך עבד מרבו בלא רשות נראה שאין לו אימה לפניו, ובוודאי לא יתן לו שאלתו ולא משגיח על כל דבריו ואדרבה הוא כועס עליו, וכן הוא בטכסיסו יתברך

12. תלמוד בבלי - מסכת ברכות דף לב עמוד ב

תניא נמי הכי: המתפלל צריך שישא שעה אחת קודם תפלתו, ושעה אחת אחר תפלתו. קודם תפלתו מנין - שנאמר אשרי יושבי ביתך. לאחר תפלתו מנין - דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך. תנו רבנן: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת. וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה, תורתן היאך משתמרת, ומלאכתן היאך נעשית? אלא מתוך שחסידים הם - תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת.

III. A Larger Purpose

13. תוספות - מסכת ברכות דף לד עמוד א

אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות - פי' ר"ח ורבינו האי: דוקא ליחיד אבל צרכי צבור שואלין, ולכך אנו אומרים זכרנו וקרובין ויעלה ויבא בהם ותדע דדוקא יחיד קאמר שהרי עיקר ברכות אחרונות צרכי צבור הם.

14. תוספות הרא"ש - מסכת ברכות דף לד עמוד א

ועם מה שהעבד מסדר שבח לפני רבו יכול לשאול צרכי צבור שהם רבים דהיינו שבח וכבוד לרב דרבים צריכין לו

15. אבודרהם - השער השני (תיקון התפילות ועניניהם)

שלש ברכות הראשונות שבח הבורא ותעצומו, ושלש ברכות האחרונות כבוד והודאה לשמן, ושלש עשרה ברכות האמצעיות צרכי ישראל עמו, כדאמרינן בברכות (לד ע"א) אמר רב הונא ראשונות דומות לעבד שמסדיר שבח לפני רבו, אמצעיות דומות לעבד שמבקש פרס מרבו, ואחרונות דומות לעבד שמקבל פרס מרבו והולך לו. ואם תאמר והלא ב"רצה" ו"שים שלום" מבקש הוא פרס מרבו כמו באמצעיות? ויש לומר שאינו דומה, כי אמצעיות הם צרכי האדם, ושלש אחרונות כולם הם כבוד הקב"ה כגון העבודה שנעבדנו, וכן ההודאה זו היא כבודו, וכן השלום. ועוד כבוד הוא לרב שהרבים צריכין לו.

IV. Human Sacrifices

16. סידור (אשכנז) - עמידה

רצה ה' אלקינו בעמך ישראל ובתפלתם, והשב את העבודה לדביר ביתך
ואשי ישראל
ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

17. תוספות - מסכת מנחות דף קי עמוד א

ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן - מדרשות חלוקין יש מי שאומר נשמותיהן של צדיקים ויש מי שאומר כבשים של אש והיינו דאמרינן בשמונה עשרה בעבודה ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון ויש אומרים דקאי אדלעיל והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל, לא מצאתי יותר.

18. פרישה - אורח חיים סימן קכ

ועל זה תקנו ואשי ישראל. כלומר אנשי ישראל הנקריבים על ידי מיכאל או יהיה מלשון אשה ריה ניחוח כלומר קרבנות ישראל דהיינו נפשותן של ישראל שהן עצמן נקרבות על ידי מיכאל גם תפלתם של ישראל תקבל ברצון:

19. יערות דבש (להרב יונתן אייבשיץ) - חלק א דרוש א

בברכת רצה ימסור נפשו לעבודת ה', ויעלה בלבו כאלו נעקד על גבי המזבח ואש המזבח יוקד בו, והרי הוא עולה כליל לה... ויתפלל מאוד לה' שתחזור העבודה למקומה, כי שם נעשה תיקון עולמים... ובשברון לבב יתפלל שתחזור העבודה לירושלים, כי היא תכלית השלמות:

20. The Rav on Tefillah - p. 255

According to the first interpretation, the phrase *ve'ishei Yisrael* does not refer to the physical fire on the altar but to a celestial, transcendent offering, and the sacrifice is the soul, the individual personal being of man. This sacrifice continues to exist today; it did not come to an end with the cessation of the daily offerings. The phrase *ve'ishei Yisrael* is connected to the following word, *utefillatam* (their prayer), which would mean, "accept with love the burnt offerings of Israel and their prayers. The worshipful entreaty persists today as in days of yore. Nothing has changed with the destruction of the Temple and the cessation of literal sacrifice. Now too we sacrifice to God - that great and awesome offering in which man overcomes his being by ascending to the transcendent metaphysical altar.

When a Jew says Retzeh he does not refer to the satisfaction of needs and the fulfillment of the desires about which he poured out his heart in the middle, petitionary section. For this he has already prayed in the previous benediction, Shema Kolenu ("Hear our voice"). **When he reaches Retzen, these "petty" matters no longer concern him. His soul is bound up in a great, profound, world-embracing request.** He asks God to accept the great sacrifice he has just offered, to accept his being that is returned to God, cleaving unto the Infinite and connecting itself to the Divine throne.

V. Peace Out

21. יערות דבש (להרב יונתן אייבשיץ) - חלק א דרוש א

בברכת שים שלום, יש להתפלל על השלום, כי אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום (סוף מסכת עוקצין), כי הוא קשר הנחמד, והוא אחדות גמור של ישראל. וכאשר יתפלל על השלום, יתפלל שלא תהיה מחלוקת בישראל, ולא יהיו קנאה ושנאה ותחרות, כי כולם יהיו אהובים אחוזים ואחודים בתכלית היחוד ואהבה ואחווה וריעות, ויהיו כל ישראל נפש אחת. ויכוין לקיים ואהבת לרעך כמוך, שהוא כלל כל התורה, וזה יהיה בתכלית התפלה, שהוא כלל כל התפלה. ויתפלל שלא תהיה בו מדת כעס כי אם עניו לכל, והוא במדרגת שלום, כי במקום שהכעס מצוי אין שלום.

22. תלמוד בבלי - מסכת ברכות דף טז עמוד ב - דף יז עמוד א

רב בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוץ עצמות, חיים שיש בהם יראת חטא...

רבי בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשטן המשחית, ומדין קשה ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית...

רבא בתר צלותיה אמר הכי: אלקי, עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי, עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי מלא בושח וכלימה, יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא אחטא עוד...

מר בריה דרבנא כי הוה מסיים צלותיה אמר הכי: אלקי, נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה, פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי... וכל החושבים עלי רעה מהרה הפך עצתם וקלקל מחשבותם, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

23. צל"ח (לבעל המחבר "נודע ביהודה") - שם

הנה כל הני תנאי ואמוראי שהיו רגילים להיות אומרים בקשות ותחנונים אחר התפלה, היה כוונתן למה שהזהירו (לקמן כ"ח ע"ב) שלא יעשה האדם תפלתו קבע אלא רחמים ותחנונים, וכל תפלת י"ח כיון שכבר קבעו לנו אנשי כנסת הגדולה הרי הם חוב עלינו ואין היכר בזה שאנחנו מתכוונים לרחמים ותחנונים אלא כמו פורע חוב, ולכן קיימו דבר זה ברחמים ותחנונים שביקשו אחר סיום התפלה שסדרו לנו אנשי כנה"ג הוסיפו כל אחד משלהם.

24. לבוש - אורח חיים סימן קכג סעיף א

ואחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי וגו', כורע כעבד הבא ליפטר מרבן, ופוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת... ואחר שאמר עושה שלום וכו' יאמר יהי רצון וכו' שיבנה בית המקדש וכו' כי התפלה במקום עבודה, ולכן מבקשין על בית המקדש שנזכה לעשות העבודה ממש

Takeaways:

1. Perhaps the last 3 brachos used to all be purely hoda'ah: including the avodah and peace we had.
2. Now, last 3 brachos include requests to return us to ideal state, different from individual requests
3. This is how we "take leave" of Hashem, showing we value relationship and wish to maintain it
 - a. We commit to sacrificing ourselves w/ devotion and to making the world more peaceful
4. All of this can be seen as expressions of hoda'ah: appreciating our relationship and mission